

İSLAM HƏMRƏYLİYİ: PROBLEMLƏR VƏ PERSPEKTİVLƏR

Rövşən NƏZƏROV,
*Dini Qurumlarla İş üzrə
Dövlət Komitəsinin Təhlil və
proqnozlaşdırma şöbəsinin
aparıcı məsləhətçisi, ilahiyyatçı*

AÇAR SÖZLƏR: *İslam, Azərbaycan, həmrəylik, din, vəhdət.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Ислам, Азербайджан, солидарность,
религия, единство.*

KEY WORDS: *Islam, Azerbaijan, solidarity, religion, unity.*

Həmrəylik ortaq maraqlara, məqsədlərə, standartlara və qarşılıqlı anlaşmaya sahib olan və ya bunlara əsaslanan qrupların, yaxud siniflərin birliyidir. Bu məfhum cəmiyyətdə insanları vahid düşüncə ətrafında toplayan münasibətlərə aid edilir.

Bu birlik bir tərəfdən qarşılıqlı maraqların birləşməsi sayəsində meydana çıxırsa, digər tərəfdən özudə maraqların birliyini yaradır. Həmçinin həmrəylik məfhumunu cəmiyyətdə şəxsləri vahid strukturda birləşdirmək metodu kimi də istifadə etmək mümkündür.

Həmrəylik məsələsinin əsas cəhətlərindən biri onun müxtəlif dövrlərdə, müxtəlif cəmiyyətlərdə fərqli məzmun kəsb etməsidir. Bəşəriyyətin ilkin inkişaf dövrünə aid cəmiyyətlərdə həmrəylik əsasən qohumluq münasibətlərinə əsaslanırdısa, hazırda həmrəyliyə nail olmaq üçün xüsusi birləşdirici mexanizmlər işlənilib hazırlanır. Bu isə müəyyən ideoloji fikirlər və ideyalarla bağlıdır. Sözügedən ideoloji düşüncələr müəyyən toplum və ya xalqın dünyanın istənilən yerindəki nümayəndələri arasında birlik və həmrəyliyə nail olunmasına imkan verir. Həmrəylik müstəqil dövlətçilik ənənələri və vətəndaş cəmiyyəti formalaşdırmaq baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı, İslam dünyasının düşdüyü çətin vəziyyətdən xilas baxımından da güclü ideoloji konsepsiya kimi çıxış edə bilər.

İslamın həmrəylik, birlik məsələsinə münasibəti birmənalıdır. Dinimiz insanları birliyə və vəhdətə, yəni həmrəyliyə dəvət edir. Bunu İslamın əsas qaynağı olan Qurani-Kərimin bir çox ayələrində müşahidə etmək mümkündür: “Hamılıqla Allahın ipinə (dininə, Qurana) möhkəm sarılın və (firqələrə bölünüb bir-birinizdən) ayrılmayın! Allahın sizə verdiyi nemətini xatırlayın ki, siz bir-birinizə düşmən ikən. O sizin qəlblərinizi (islam ilə) birləşdirdi və Onun neməti sayəsində bir-birinizlə qardaş oldunuz...” [1, Ali-İmran, 103]. Məhəmməd peyğəmbərin (s)də belə buyurduğu nəql olunur: “Möminlər bir-birilərini sevməkdə, mərhəmət etməkdə və qorumaqda bir vücuda bənzəyərlər. Vücudun bir üzvü xəstə olduqda digər üzvlər də bu səbəblə yuxusuzluğa və qızdırmaya tutular”[2]. Beləliklə, ayə və hədislərdən aydın olur ki, Allahın varlığına, birliyinə inanan, eyni Peyğəmbərin (s) ümməti olan, İslamın halalına halal, haramına haram deyən, eyni Kitaba uyan, namazda eyni qibləyə yönələn, axirətin varlığını təsdiqləyən hər bir müsəlman təfərrüata aid məsələlərdə cüzi fərqlilikləri qabartmamalı, əksinə, birlik nümayiş etdirərək Rəsulullahın (s) müsəlman ümmətinə əmanət qoyub getdiyi bu dini göz bəbəyi kimi qorunmalıdır.

Ümumiyyətlə, İslamda vəhdət nümunələri çoxdur. Camaatla birgə yerinə yetirilən ibadətlərdə, xüsusən Həcc mövsümü zamanı millətindən, irqindən, dilindən, cinsindən asılı olmayaraq müxtəlif insanların bir yerə toplaşaraq düşüncə və şüarlarında vəhdət nümayiş etdirməsi bunun ən bariz nümunəsidir.

Həmçinin, hər il eyni vaxtda - Ramazan ayında məzhəbindən, yaşadığı ərazidən asılı olmayaraq müsəlmanlar bir ay müddətində oruc tutaraq Allaha ibadət edir, ayın sonunda isə hamı bir nəfər kimi Ramazan bayramını qeyd edir. İslam dünyasında bütün müsəlmanların keçirdiyi daha bir bayram isə Qurban bayramıdır. Hər il hicri təqvim ilə Zilhicce ayının 10-da müsəlmanlar Allahın razılığını qazanmaq və imkanı olmayan din qardaşlarına yardım etmək məqsədilə qurbanlar kəsirlər. Qeyd edilən bu bayramlar İslamda həqiqi yardımlaşmanın, birliyin və vəhdətinəyani göstəriciləridir.

İslam tarixinə nəzər saldıqda, digər bir vəhdət nümunəsini müsəlmanların hicrətindən sonrakı zamanı göstərmək olar. Belə ki, Həzrət Məhəmməd (s) Məkkədən Mədinəyə hicrətindən sonra etdiyi ilk iş müsəlmanlar arasında qardaşlıq əhdi bağlamaq olmuşdur. Mədinə şəhərinin yerli əhalisi ilə Məkkə şəhərindən köçənlər arasında vəhdət yaratmaq məqsədilə o, hər iki tərəfdən bir nəfər seçərək həmin şəxsləri bir-birinə qardaş elan etmişdir.

Onu da vurğulamalıyıq ki, Həzrət Peyğəmbərin (s) doğum günü hər il İslam dünyasında iki təqvim günü - Rəbiüləvvəl ayının 12-si və 17-si bayram kimi qeyd olunur. Bu iki tarix arasında olan həftə isə “Vəhdət həftəsi” elan edilmişdir. Həmin həftə ərzində müsəlmanların vəhdətinə həsr edilmiş böyük elmi-praktik konfrans keçirilir. Müxtəlif müsəlman ölkələrindən nümayəndələrin, nüfuzlu din xadimlərinin qatıldığı bu konfransda məzhəblərarası qarşıdurmaların səbəblərini araşdıran, bunları aradan qaldırmaq yollarını təklif edən, müsəlman birliyinin əsas istiqamətlərini göstərən məruzələr dinlənir.

İslamın təşəkkül tapdığı zamandan etibarən Allah-Təalanın insanları birliyə, qardaşlığa dəvət etməsinə baxmayaraq, təəssüf ki, müsəlmanlar hələ də öz aralarında vəhdət və həmrəyliyə nail ola bilməmişlər. Bunun əsas səbəblərindən biri 14 əsrlik tarixə malik İslamda məzhəbçilik məsələsinin qabardılmasıdır. Məzhəblərarası vəhdət və birliyə maneçilik törədən amillər isə müxtəlifdir. Bunlardan ilki müsəlman dünyasının inkişafında maraqlı olmayan bəzi qüvvələrin hər vəchlə İslam məzhəbləri arasında ayrı-seçkilik salmaq və vəhdəti pozmaq cəhdləridir. Xüsusilə, son iki əsrdə müsəlman aləmində mövcud təfriqənin səbəbləri araşdırılan zaman bunu asanlıqla müşahidə etmək mümkündür.

Məzhəblərin yaxınlaşmasının qarşısını kəsən əsas maneələrdən biri də cəhalət və məlumatsızlıqdır. Lazımı səviyyədə elmi bazaya malik olmayan məzhəb nümayəndələri bir-birinin əqidə məsələləri və ehkam prinsipləri ilə tanış olmadan dərhal qarşılıqlı tənqiddə başlayırlar. Təəssübkeşlik və inadkarlıq da müsəlmanların həmrəy olması yolundakı növbəti maneədir.

Məhz bu təəssübkeşlik və qarşılıqlı ittihamları aradan qaldırmaq məqsədilə 1945-ci ildə Qahirədə “Dar ət-təqrib” (İslam məzhəbləri arasında yaxınlaşma mərkəzi) yaradıldı [3]. Bu qurumun məntiqi davamı kimi 1948-49-cu illərdə şiə və sünni məzhəblərinin önəmli şəxslərinin təşəbbüsü ilə Misirdə “İslam məzhəbləri arasında yaxınlaşma təşkilatı” adlı birlik quruldu.

Bu dövrdən etibarən müxtəlif zamanlarda müsəlmanlar öz ölkələrini siyasi cəhətdən birləşdirmək istiqamətində yeni cəhdlər etməyə çalışdılar. Uzun illər davam edən səylər nəticəsində əldə edilən ən böyük uğur isə 1969-cü ildə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) yaradılması oldu.

Elə Azərbaycan da müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra bu təşkilatın fəal üzvünə çevrilmişdir. Xüsusən, Ümummillə Lider Heydər Əliyevin xalqın təkidi ilə yenidən hakimiyyətə

qayıtmasından sonra ölkəmiz İƏT-in işində fəal iştirak etmişdir. Ölkəmizin müsəlman aləminin ayrılmaz parçası olduğunu dönə-dönə vurğulayan Ulu Öndərin İƏT-in Mərakeş Krallığında keçirilən zirvə toplantısında səsləndirdiyi **“Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi mən öz qardaşlarımla – müsəlman dövlətlərinin başçıları ilə şəxsi münasibət yaratmağa, aramızda həmrəyliyi möhkəmlətməyə böyük əhəmiyyət verirəm”**fikri onun İslam dünyası ilə əlaqələrə verdiyi əhəmiyyətin bariz göstəricisidir [4, s. 10-11].

Müsəlmanların vəhdət və birliyinə nail olmaq üçün daha bir addım isə 2005-ci ilin iyul ayında atılmışdır. Belə ki, İordaniya Həşimilər Krallığının Əmman şəhərində təşkil edilmiş Beynəlxalq İslam Konfransında müsəlmanları həmrəyliyə çağıran **“Əmman bəyannaməsi”** qəbul edilmişdir [5].

Lakin təəssüflə qeyd etməliyik ki, bu gün Yaxın Şərqdə müsəlmanlar arasında baş verən qarşıdurmalar, din adına günahsız insanların qanının axıdılması atılmış bu addımların müsəlman birliyi, həmrəyliyi baxımından kifayət qədər səmərəli olmadığını göstərir.

Müsəlman dünyasının əsas mədəniyyət və din mərkəzlərindən olan Azərbaycan tarix boyu İslam mədəniyyətinə və elminə böyük töhfələr vermişdir, bu gün də dünyada tolerantlıq mühitinin, multikulturalizmin inkişafına, mədəniyyətlərarası və sivilizasiyalararası dialoqun yaradılmasına, İslamın sahib olduğu dəyərlərin beynəlxalq səviyyədə təbliğ və təşviqinə yeni töhfələr bəxş etməkdədir. Bütün qeyd edilən nailiyyətlərin qazanılmasında xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri olmuşdur. Məhz bu dahi şəxsiyyətin danılmaz zəhməti sayəsində ölkəmizdə milli və dini baxımından birlik və vəhdət mədəniyyəti formalaşmışdır. Ulu Öndərin bu sözləri fikrimizi təsdiqləməkdədir: **“Bizə birlik və vəhdət lazımdır. Vəhdət Azərbaycan xalqına, bütün müsəlmanlara böyük bələlərdən xilas olmaqda həmişə kömək etmişdir”** [6, s. 64].

Xalqımız hər zaman İslam dəyərləri və irsinə həssas münasibət göstərmiş, dövlətimiz də öz növbəsində bu dəyərlərə qayğı ilə yanaşmışdır. Bu gün Azərbaycanın müsəlman ölkələri ilə qarşılıqlı səmərəli, dostluq münasibətlərinin mövcudluğu heç kəsə sirr deyildir. Bunun məntiqi nəticəsi kimi, ölkəmiz son illərdə qlobal əhəmiyyətli vacib forumların yüksək səviyyədə təşkilatçısına çevrilmişdir. Tanınmış çilili jurnalist Markos Borkoskinin təbirincə desək: **“Azərbaycan: dini birgəyaşayışın oazisi”**dir [7].

Qeyd edilənlər onu deməyə əsas verir ki, bu gün İslam dünyasının ölkəmizin təcrübəsindən öyrənəcəyi çox şey vardır. Müsəlmanlar yaşayan ərazilərdə baş verən münaqişələr və nəticədə yaranan problemlər İslam dünyasının həmrəyliyini daha da aktual məsələyə çevirmişdir. Məhz həmrəyliyin lazımi səviyyədə olmaması özünü müsəlman hesab edən hər kəsi düşündürən və narahat edən məsələdir. Bunu nəzərə alan Prezident İlham Əliyev 2017-ci ili ölkəmizdə **“İslam Həmrəyliyi İli”** elan etmişdir. O bu təqdirəlayiq addımı ilə nümayiş etdirmişdir ki, Azərbaycan dünyada İslam həmrəyliyinin güclənməsində maraqlıdır və bu istiqamətdə hər cür əməkdaşlığa hazırdır.

“İslam Həmrəyliyi İli”nin dünya ictimaiyyətinə sülh çağırışı ilə yanaşı, həm də ölkəmizdə əsrlərdən bəri qorunub saxlanılan tarixi nailiyyətlərin və mədəni dəyərlərin təbliği baxımından önəmi olduqca vacibdir. Bu təşəbbüs dünyada İslam həmrəyliyinin möhkəmləndirilməsi sahəsində əməli addımların atılmasına, o cümlədən müsəlman ölkələri arasında əməkdaşlıq əlaqələrinin daha da güclənməsinə öz töhfəsini verəcək və İslam dünyasında sülhün, əmin-amanlığın təmin olunmasında və möhkəmlənməsində mühüm rol oynayacaq.

“İslam Həmrəyliyi İli” ölkəmiz üçün mühüm tarixi, mənəvi-siyasi əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət başçısının bu təşəbbüsü dövrün ən ciddi çağırışlarından və İslam dünyasında yüksək

qiymətləndirilərək böyük dəstək almaqdadır: **“Düşünürəm ki, indi müsəlman dünyasının əvvəl heç zaman olmadığı qədər daha çox birliyə ehtiyacı var. Müsəlman dünyasında bu birlik çatışmır. Düşünürəm ki, Azərbaycan bu istiqamətdə mühüm rol oynayır”** [8].

2017-ci ilin “İslam Həmrəyliyi İli” elan edilməsi özündə təkcə dini məzhəb həmrəyliyi ehtiva etmir. İslam ölkələrinin bu gün qarşılıqlı siyasi, iqtisadi, mədəni və mənəvi cəhətdən bir-biri ilə yardımlaşmasına daha böyük ehtiyac vardır. Ölkə başçısının İslam həmrəyliyi ilə əlaqəli müraciətində də adıçəkilən məsələ açıq-aşkar öz əksini tapır. Həmçinin “İslam Həmrəyliyi İli” müsəlman aləmində dövlətlərarası və xalqlararası yaxınlaşmanı sürətləndirməyə xidmət edir.

Ölkə başçısı tərəfindən 2016-cı ilin “Multikulturalizm ili”, onun məntiqi davamı olaraq 2017-ci ilin “İslam Həmrəyliyi İli” elan edilməsi ölkəmizin təməli Ümummillə Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş dövlət-din münasibətləri modelinin digər dövlətlər tərəfindən öyrənilməsi və tədqiq olunması baxımından da olduqca əhəmiyyətlidir. Müsəlmanların gələcəyi, dünyaya inteqrasiyası ilə əlaqədar məsələlərlə bağlı iş aparılarkən ölkəmiz xüsusilə diqqət mərkəzində olacaqdır. Belə ki, 2016-cı ilin yanvar ayında Bakıda Qafqazın ən böyük məscidi olan Heydər məscidində ölkə prezidentinin ideyası ilə məzhəbindən asılı olmayaraq müsəlmanlar ilk dəfə eyni vaxtda, bir yerdə vəhdət namazı qılmışlar. Həmin gündən etibarən vəhdət namazı Azərbaycanda ənənə halını alaraq ölkənin bir sıra məscidlərinə də sirayət etmişdir.

İslam dünyasında vəhdət, birlik və həmrəylik prinsiplərinə nail olmaq üçün ilk növbədə, din rəhbərləri, müsəlman alimləri güclü səylə çalışmalıdır. Çünki müsəlmanların müvəffəqiyyət qazanması və xoşbəxt gələcəyi hər şeydən öncə ictimai birlikdən asılıdır.

Bundan əlavə Kütləvi İnformasiya Vasitələri (KİV) konkret fəaliyyət istiqaməti müəyyən edərək vahid platforma hazırlamalıdır. KİV bütün sahələrdə olduğu kimi, İslam cəmiyyətinin vəhdət prinsiplərinin formalaşması və inkişafı yolunda çox əhəmiyyətli addımlar ata bilər.

Müsəlmanların vəhdəti üçün ilk meyar bir Allah, bir Peyğəmbər və bir Kitaba etiqad prinsipidir. Özünü müsəlman hesab edən hər kəs “la ilahə illəllah” kəlməsi ətrafında sıx birləşərək, bəşəriyyəti parçalayan, təfriqə salan radikal məzhəbcilik kimi bataqlıqdan xilas ola bilərlər.

Bütün bu sadalananlara ciddi riayət olunacağı təqdirdə İslam dünyasında müharibə və münaqişələrin, həmçinin dini, milli zəmində qarşıdurmaların qarşısının alınması mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Qurani-Kərim (ərəb dilindən tərcümə edənlər: Ziya Bünyadov, Vasim Məmmədəliyev). Bakı: 2015.
2. Buxari, Ədəb, 27; Müslim, Birr, 66
3. <https://islamiyyatdotorg.wordpress.com/2012/02/06/məzhəblərarası-yaxınlaşma-hərəkətinin-tarixinə-dair/>
4. Mübariz Qurbanlı. Azərbaycan İslam Həmrəyliyi üçün ideya və real fəaliyyət mərkəzinə çevrilir// “Dövlət və Din” İctimai fikir toplusu, № 01(48), yanvar-fevral 2017.
5. https://az.wikipedia.org/wiki/İslamda_həmrəylik
6. Heydər Əliyev siyasəti: Tolerantlıq. Bakı: Elm və təhsil, 2015, 504 s.
7. <http://scwra.gov.az/vnews/1991/>
8. <http://www.president.az/articles/22719>

Ровшан Назаров

ИСЛАМСКАЯ СОЛИДАРНОСТЬ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

АННОТАЦИЯ

В статье повествуется об актуальной на современном этапе исламской солидарности. Сообщается, что причиной современных проблем, с которыми сталкиваются мусульмане, является отсутствие единства между ними. Отмечается, что Азербайджан, где свободно и независимо проживают не только мусульмане, но и представители других религий, вносит большой вклад в формирование солидарности среди мусульман мира. Объявление 2017 года в нашей стране «Годом исламской солидарности» создает благоприятные условия для реализации поставленных целей.

Rovshan Nazarov

ISLAMIC SOLIDARITY: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

ABSTRACT

The article tells about the Islamic solidarity which has relevance at the present stage. It is reported that the cause of today's problems faced by Muslims is the lack of unity between them. It is noted that Azerbaijan, where not only Muslims but also representatives of other religions live freely and independently, makes a great contribution to the formation of solidarity among the Muslims of the world. The declaration of 2017 in our country as «The Year of Islamic Solidarity» creates favorable conditions for realization of the set objectives.